

Sociabilitats pageses i qüestió agrària a la Catalunya republicana (1931-1936)¹

Ramon Arnabat

Universitat Rovira i Virgili

Grup de recerca ISOCAC

La qüestió agrària a Catalunya venia arrossegant-se des del darrer terç del segle XIX, especialment amb motiu de la Fil·loxera finisecular i de la crisi de malvenda de la segona i tercera dècades del segle XX. La tensió latent entre propietaris i pagesos (rabassaires, parcers, jornalers, ...) havia esclatat en diversos conflictes, alguns dels quals havien adquirit una gran radicalitat i virulència (1891-1895 i 1919-1922). Durant aquests anys els pagesos havien desenvolupat diverses formes de sociabilitat i associacionisme, especialment sindical i cooperatiu, que els havien permès discutir als propietaris el repartiment de l'excedent agrari i afrontar l'expansió de les relacions socials capitalistes al camp català.

Tradicionalment, l'associacionisme pagès estava relacionat amb les cultures polítiques de l'anarquisme i del republicanisme federal, fonamentalment, i, en menor mesura amb les del socialisme y del catolicisme. Durant la Segona República, la Generalitat republicana intentarà resoldre el problema agrari mitjançant diverses reformes de la contractació agrària, però l'oposició radical dels propietaris a qualsevol reforma agrària aguditzarà les tensions social al camp català. Tensions que esclataran des del mateix moment de proclamar-se la República, s'agreujaran a partir de l'estiu de 1932 i es tensionaran definitivament a partir de l'octubre de 1934.²

1. Sociabilitats pageses durant la Segona República

La Unió de Rabassaires va ser la força hegemònica entre la pagesia catalana durant la Segona República, especialment a les comarques barcelonines i tarragonines. Es va constituir el mes de maig de 1922 a Martorell i el 6 de gener de 1923 celebrà a Barcelona el seu primer Congrés on s'aprovà el programa reivindicatiu que marcaria la línia a seguir durant els anys següents: "Que considera la terra propietat de tots els homes i que solament el treball crea drets efectius per a la possessió i usdefruit de la mateixa".³ L'any 1928 adoptà la denominació d'Unió de Rabassaires i altres conreadors del Camp de Catalunya, per tal de poder aixoplugar a tota la pagesia catalana.⁴

---

¹ Aquest treball s'ha elaborat en el marc del projecte "Sociabilidades. Espacios de construcción de la ciudadanía en Catalunya (1868-1939)", finançat pel Ministerio de Ciencia e Innovación HAR2014-54230.

² Ramon Arnabat i Antoni Gavalda, "Sociabilidad y asociacionismo como factores de movilización social. El mundo rural catalán entre 1870 y 1980", a Santiago Castillo i Montserrat Duch (Coords.), *Sociabilidades en la Historia*, Madrid, La Catarata, 2015, pàgs.169-193.

³ *La Terra*, de 15 de gener de 1923.

⁴ Nònit Puig, *Què és la Unió de Rabassaires?*. Barcelona, Nagsa, 1935.

El creixement de la Unió de Rabassaires (UdR) fou espectacular. L'any de la seva fundació, 1923, comptava amb 2.650 afiliats. Dos anys després, el 1925, en tenia prop de 5.000 i 48 seccions constituïdes. L'any 1932 ja eren 20.000 els pagesos adherits i 173 les seccions locals constituïdes i distribuïdes per tot el territori del Principat. Un any més tard, el 1933, comptava amb 216 seccions federades. L'expansió de la UdR continuà i, durant l'any 1936, incorporant 81 noves seccions localitzades a les comarques de Barcelona i Tarragona, arribant a les 297 seccions afiliades. I els dos anys següents, 1937-1938, incorporà 107 noves seccions localitzades a les comarques de Lleida i Girona, arribant a les 404 en total.⁵

Amb tot, la UdR va haver de competir amb la Unió Provincial Agrària que comptava amb uns 8.000 afiliats a les comarques lleidatanes; y amb l'Acció Social Agrària de les comarques gironines que comptava amb uns 12.000 afiliats, ambdues sota la influència política del Bloc Obrer i Camperol (BOC).⁶

El sindicalisme anarcosindicalista comptà amb poca afiliació camperola a Catalunya durant la Segona República i no fou fins l'esclat de la Guerra Civil espanyol que aconseguí un gran nombre d'aliats, fonamentalment jornalers. En el congrés de camperols de la CNT celebrat l'any 1932, tant sols hi participaren 29 seccions. En canvi, al Ple de sindicats camperols de Catalunya celebrat el mes de setembre de 1936 s'hi van reunir 165 seccions i sindicats, majoritàriament de les comarques barcelonines i tarragonines. I l'any 1937 la CNT arribava als 576 sindicats y seccions, amb uns 66.000 afiliats.⁷

Massa sovint s'ha considerat que la força de l'anarcosindicalisme entre el camperolat català era insignificant fins a la Guerra Civil. No era, exactament així, ja que, tot i que de forma reduïda, l'anarquisme havia penetrat en alguns sectors de la pagesia, especialment entre els jornalers. Fins i tot en comarques com el Penedès, on la presència de la UdR era molt gran. En tenim una mostra en una entrevista feta a uns pagesos de Santa Margarida i els Monjos, publicada a la revista llibertària *Terra Lliure*. Pel que fa a l'estat afirmen que "és un lladre que fins i tot roba les dents amb les quals mossega" i que "l'obrer del camp, com també el de la ciutat, podríem organitzar la producció prescindint molt bé dels engranatges de la màquina estatal". Pel que fa a les cooperatives, defensen que "ben organitzades i constituïdes per homes de bona voluntat esdevenen utilíssimes" per evitar els intermediaris entre productor i consumidor. Quant a l'organització dels camperols diuen que "haurà de tenir un caire diferent al de la Unió de Rabassaires" perquè "aquesta associació l'informen unes aspiracions polítiques i té com a objectiu principal la conquesta d'unes millores materials circumscrites a un determinat estament dintre l'actual societat". En canvi ells pensen que "l'organització

---

⁵ Jordi Pomés, *La Unió de Rabassaires*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2000, pàgs. 239-502; Andreu Mayayo, *De pagesos a ciutadans. Cent anys de sindicalisme i cooperativisme agrari a Catalunya, 1893-1994*, Catarroja, Afers, 1995, pàgs.280-281 i 465-504; Albert Balcells, *El problema agrari a Catalunya, 1890-1936. La qüestió Rabassaire*, Barcelona, La Llar del Llibre, Barcelona, 1983 (2ª), pàgs.85-386.

⁶ Francesc Bonamusa, *El Bloc Obrer i Camperol (1930-1932)*, Barcelona, Curial, 1974.

⁷ Susana Tavera i Eulàlia Vega, "L'afiliació sindical de la CNT de Catalunya: entre l'eufòria revolucionària i l'ensulsiada confederal, 1919-1936", a *Revolució i Socialisme*, Barcelona, UAB, 1990, pàgs.343363; i Andreu Mayayo, *De pagesos...*, pàgs.265-279.

més útil és aquella que, fugint d'influències polítiques, és forjada en els anhels d'encaminar les nostres aspiracions vers a fites netament humanitàries. I aquest anhel és el que domina dintre de la C.N.T".⁸

La UGT encara serà més minoritària al camp català durant els anys republicans. En aquest cas les xifres de afiliació són mínimes, així, l'any 1937, malgrat que la sindicalització era obligatòria, la UGT tan sols comptava amb 30 seccions pageses, localitzades, sobretot, a les comarques de Barcelona i Tarragona.⁹

En canvi, el cooperativisme, ja fos en el format de cooperatives o de sindicats agrícoles, va tenir un fort arrelament a Catalunya. Tot i que algunes nasqueren el segle XIX, la majoria es formaren el segle XX impulsades per la Llei de 1906 i la tasca de la Mancomunitat de Catalunya. El cooperativisme agrari –jornaler, petit i mitjà, propietari– es va moure entre les vies reformistes de defensa de la comercialització agrària (sobretot, vitivinícola) i les concepcions transformadores comunitàries.¹⁰ El nombre de cooperatives agràries catalanes a la segona dècada del segle XX voltava les 350, i a les vigílies de la Guerra Civil n'hi havia 889 de constituïdes.¹¹ És a dir, hi havia sindicats i/o cooperatives i/o cellers agraris a quasi tots els municipis catalans, i en alguns municipis n'hi havia més d'un.

2. L'arribada de la República desvetlla la qüestió agrària

Els pagesos catalans van votar clarament a favor de la República a les eleccions municipals d'abril de 1931. De fet, la majoria de candidatures municipals unitàries republicanes comptaven amb el suport directe o indirecte de la Unió de Rabassaires. Esquerra Republicana de Catalunya (ERC) assentarà la seva hegemonia a la Catalunya republicana en quatre pilars: la xarxa pre-existent de societats i centres republicans dels pobles, el control dels ajuntaments, el suport dels rabassaires i el prestigi dels seus dirigents, especialment Francesc Macià i Lluís Companys.¹² Ho podem comprovar al Penedès, on sempre mantindrà percentatges de vot superior al 60% i a on integrarà una multitud diversa d'associacions que feia anys que funcionaven (polítiques, culturals, d'esbarjo), de manera que l'estiu de 1932 comptava ja amb 45 entitats adherides.¹³

Esquerra lligarà el seu èxit polític a la pagesia, de manera que haurà d'afrontar la qüestió agrària sense excuses. D'aquí que la qüestió de la terra i llur propietat i explotació siguin una constant en la seva publicística durant els anys republicans.

---

⁸ *Terra Lliure*, núm.9, de 22 de març de 1936.

⁹ Andreu Mayayo, *De pagesos...*, pàgs.279.

¹⁰ Antoni Gavalda, *L'Associacionisme agrari a Catalunya*, Valls, Institut d'Estudis Vallencs, 1989 i *La implantació i transformació del cooperativisme agrari al segle XX*, Lleida, Pagès, 2016 (en premsa); Antoni Saumell, *Viticultura i associacionisme a Catalunya. Els cellers cooperatius del Penedès (1900-1936)*, Diputació de Tarragona, Tarragona, 2002; Jordi Planas i Saul Garrido, "Sindicalisme, cooperativisme i conflictivitat agrària en el primer terç del segle XX", a Emili Giralt (dir), *Història agrària dels Països Catalans. Vol. IV. Segles XIX-XX*, Barcelona, Fundació Catalana per a la Recerca, 2006, pàgs.555-580; Joan Ventosa i Roig i Albert Pérez Baró, *El moviment cooperatiu a Catalunya*, Palma de Mallorca, Ed. Moll, 1961.

¹¹ Rafael Celada, *Aproximació a l'Atlas Cooperatiu de Catalunya fins a 1936*, Barcelona, Departament de Treball. Generalitat de Catalunya, 1989.

¹² M. Dolors Ivern, *Esquerra Republicana de Catalunya (1931-1936)*, 2 vol., Barcelona, PAM, 1989.

¹³ *Abril*, núm.57, de 24 de setembre de 1932.

A començaments de setembre de 1931, Amadeu Aragay que formava part del Directori de l'ERC de Catalunya, visità el Penedès, concretament Sant Joan de Mediona i Sant Quintí de Mediona, per impartir unes conferències en defensa dels decrets d'11 de juliol i de 6 d'agost del Govern provisional de la República. Aquests decrets, que estaven sent boicotejats pels propietaris, deien, en síntesi, que “tots els que treballen terres dels altres podran sol·licitar al jutge de primera instància la revisió del contracte a fi i efecte de reduir el preu”. Per tant, Aragay aconsellava als pagesos que es quedessin amb les collites, perquè la quantitat que havien de pagar ja la farien efectiva quan les Junes mixtes ressolessin les demandes:

D'acusació per furt no se'ls en podrà presentar perquè els treballadors volen pagar el que els correspongui segons la llei. El que no volen és pagar rendes usuràries.

Sí, de totes maneres, els propietaris recorren a la força pública s'ha de tenir en compte que avui aquesta no és al servei dels privilegiats, sinó al servei de la llei, i que aquesta empara els treballadors.

Cal que els camperols, ara que es legisla a favor d'ells, ho aprofitin. Si ara que se'ls afavoreix no actuen, que no es queixin de la manca de protecció oficial.

Per tant, tot aquell que hagi presentat una sol·licitud de reducció d'arrendament al Jutjat de primera Instància, ha de quedar-se amb tota la collita sense cap escrúpol ni por. Si se la queda sense haver presentat dita sol·licitud, llavors sí que pot ésser acusat per furt.

Tampoc, però, cal que els treballadors creguin que no han de pagar res. Al seu temps es dictaminarà què han-d'abonar.¹⁴

Aquesta era la línia marcada des de la direcció d'ERC. Ho podem comprovar al setmanari republicà de Vilafranca del Penedès *Abril. Setmanari d'esquerra*. El 9 de setembre un destacat assenyalava que “Tot ve que s'acaba. El règim vell de propietat i cultiu de la terra també s'havia d'acabar. Veurem com començarà el nou. L'Esquerra Republicana de Catalunya te solucions concretes per a aquest, i per a tots els problemes del nostre país.” En un altre destacat es deia que “En l'estat actual de la qüestió, la propietat de la terra no ha de procurar al propietari que no hi treballi ni intervingui en la producció, altre guany –que l'interès normal del capital que representi la finca.”¹⁵ En aquest mateix número l'article-editorial portava per títol “Problema Agrari” i, després d'assenyalar la importància de l'agricultura en el conjunt de l'economia, es centrava en el tema de la propietat:

La gran concentració de propietat en mans de gent que viuen allunyats de la terra, sense treballar-la: ni conèixer els seus problemes, i preocupant-se tan sols d'obtenir una renda la més tranquil·la possible i a interessos usuraris, és problema que ha d'ésser resolt en primer lloc-com ho està en la majoria de països -en forma d'expropiació forçosa a benefici dels conreadors.¹⁶

Davant d'aquest problema, “L'ideal definitiu ha d'ésser el reconeixement que la terra com a valor de comunitat i base indispensable per a la vida humana, no pot ésser propietat absoluta més que de la societat a la qual ha de mantenir, la qual ha de lliurar-la en ús-de-fruit social, per a fer-li produir les riqueses que la Humanitat necessita obtenir

---

¹⁴ “Conferència Agrària”, *Abril*, núm.4, de 12 de setembre de 1931. Per la premsa penedesenca durant la Segona República vegeu Jaume Recasens, *Somnis en paper. Premsa i periodisme al Penedès republicà*, Valls, Cossetània-IEP, 2011.

¹⁵ *Abril*, núm.4, de 12 de setembre de 1931.

¹⁶ *Ibidem*.

d'ella.” I era en aquest “lliurament”, on es marcaven les diferències entre el que calia fer a Andalusia o Extremadura, per exemple, i a Catalunya:

Com cap altre comerç o indústria, el conreu de la terra requereix el factor individual del que la treballa. No és problema igual a tot arreu, ni de possible estructuració general. Mentre hi ha terrenys que són de fàcil cultiu en grans extensions i donen lloc a una organització mecànica, hi ha dissortadament en grans proporcions a Catalunya, terres que per la pobresa del rendiment o per llur poca extensió geogràfica són més indicades per a un treball d'ordre més personal o familiar.

Així, mentre una socialització plena en el problema agrari no sigui possible a Catalunya, creiem en una sèrie de solucions cap a un avenç social, camí i preparació per a una organització més plenament definitiva.

Una setmana més tard, Carles Pi i Sunyer, diputat a Corts pel districte de Vilafranca, escrivia al mateix setmanari: “Sentant com a fi màxim la socialització de la terra, la tasca immediata ha d'ésser la de procurar que la terra sigui valoritzada en un règim de major justícia i benestar per als que veritablement la treballen.”¹⁷

Durant les dues setmanes següent, *Abril* publicava l'article titulat “A Catalunya hi ha problema Agrari”, en el qual s'afirmava que malgrat que el problema agrari català era diferent a l'andalús, aquell també existia:

S'ha procurat difondre el tòpic que aquí a Catalunya la terra està molt repartida i que, de fet, la justícia social regna a Catalunya.

Si és veritat que no és un problema tan agut com a Andalusia, Extremadura o Castella, molts pagesos encara suporten la denigrant explotació que representa l'anar a mitges. Aquí al Penedès encara n'hi ha molts. En d'altres punts encara més i a Lleida gairebé tots, sobretot per la part d'Urgell, el Segrià, les Garrigues.

[...].

Això que a Catalunya no hi ha problema agrari és una infàmia que fa circular la premsa burgesa. Els devots de Sant Isidre sols saben citar unes quantes famílies benestants que no vulgueu saber com ho han fet (o no complint els contractes o treballant dues generacions com a burros i privant-se del més necessari).

Que a Andalusia estiguin molt pitjor que nosaltres, no és cap raó.”¹⁸

Per la seva banda, la pagesia entendrà que, després anys de governs dictatorials i conservadors, és arribada l'hora dels desgreuges, tal i com escrivia un pagès penedesenc, quatre anys després:

Una vegada va haver callat l'entusiasme popular, les jornades que continuaren després d'aquella diada gloriosa, en les quals es plantejava el futur d'una nova Espanya, que tantes esperances prometia, vingué el començament d'una transformació per enderrocar vells sistemes que el poble a través dels anys de dominació borbònica havia pagat cars.

Seguint el procés de transformació les masses obreres tenien dret a participar-ne. Fou el desig unànim d'un viure millor. Però, en la seva marxa vers el problema de la terra i en començar el procés d'una emancipació social de l'obrer del camp, es posà en moviment tota la classe propietària a fi d'oposar-se a llurs aspiracions

De tots els indrets de la nostra terra un clam unànim sortia en defensa d'una millora d'acord amb el ritme al qual d'una manera indefectible el temps amb la seva acció ens empeny.

---

¹⁷ “Problemes econòmics”, *Abril*, núm.4, de 12 de setembre de 1931. Algunes d'aquestes qüestions estan recollides a les seves memòries: Carles Pi i Sunyer, *La República y la Guerra, memorias de un político catalán*, 4 vol., Mèxic, Oasis, 1975.

¹⁸ *Abril*, núm.4 de 12 de setembre i núm.5 de 19 de setembre de 1931.

Pertot, una oposició tancada a tot intent de principi de justícia social, fou la resposta de la classe propietària. No res menys que una negativa de convivència harmònica entre el pagès i el propietari. D'aquí nasqué el gest de rebellia davant la negativa absoluta.

Es parlà molt de campanyes demagògiques dels directors d'aquella massa pagesa. Però, cal tenir present que si un bri de demagògia contenien aquelles campanyes d'ajuda a la pagesia del camp, tenia justificació: era un blasme a la falta de comprensió d'una necessitat natural que no es satisfia malgrat els raonaments serens amb mires a la transigència.¹⁹

De manera que, si be era cert que el conflicte rabassaire tenia les seves arrels a la darrera dècada del segle XIX, ara havien canviat les tornes i el poder polític havia canviat de banda, després d'anys i panys de monarquia conservadora i pro-propietària. D'aquí que ara fossin els propietaris els que es queixessin i boicotejessin al govern, com es denunciava des de les pàgines d'*Abril*:

I és que, per més que s'exclamin els propietaris i per mes que s'encomanin a la Guàrdia Civil, mentre no s'estructuri la societat d'una manera mes justa, aquests alçaments [dels pagesos] per força han de venir i per força han de guanyar als que gràcies a ells es menja; i no poden pas guanyar els que no han servit fins ara absolutament per a res.

Dic fins ara, perquè ara ja serveixen per alguna cosa ... Conspiren, sabeu?²⁰

3. L'Esquerra i la Unió de Rabassaires: entre la reforma i la revolució

Esquerra Republicana de Catalunya establirà una aliança tàcita amb la pagesia que durarà bona part de la Segona República.²¹ Ho deixava molt clar el setmanari de l'esquerra penedesenca *Abril*:

"Camperols! Us cal defensar la posició de les esquerres. De manera que ja ho sabeu els rabassaires: quan deixin de governar les esquerres, quedaran al carrer sense poder donar menjar a llurs fills; pel delictes d'haver reclamat legalment menys del que es seu.

[...].

Son molt menys en nombre, com és natural, els que tenen capital, que els desheretats. ¿Per què hem de consentir, doncs, la imposició inhumana de les minories capitalistes i burgeses podent-les aplastar nosaltres pel nombre?

¡Mireu el que mes us convé, obrers, camperols! Sobretot en la vostra situació crítica."²²

Aquesta aliança s'inicià a partir d'unes posicions molt radicals per part de l'ERC d'acord amb la Unió de Rabassaires. Un posicionament que l'apropa a posicions socialitzants de la propietat, però optant per l'explotació individual o col·lectiva depenent del tipus de terreny, tal i com escriu Rodolf Llorenç a les pàgines d'*Abril*: "La terra per al (i no pas *del*) que la treballa ha de voler dir –almenys per a nosaltres, sense cap classe de subterfugi- que la terra ha d'ésser de tota la col·lectivitat (l'Estat) i que aquesta només l'ha de cedir en us-de-fruit als qui la facin fructificar." Per desenvolupar el seu posicionament, analitza el que ha passat a la Unió Soviètica, país que ell havia visitat deu anys abans, i n'extreu la següent conclusió, que coincideix amb els posicionaments

¹⁹ Josep Soler Fiol, "L'obrer del camp. Demagògia i pacificació dels esperits", *Fructidor*, núm.1.444 de 6 de juliol de 1935..

²⁰ "El conflicto rabasaire a finals del segle XIX", *Abril*, núm.19, de 26 de desembre de 1931.

²¹ Raimon Soler, "La Esquerra de los "rabassaires". La participación política del campesinado en el Penedès, 1931-1936", a *XIII Congreso de Historia Agraria*, Murcia, Universidad de Murcia, 2011 (inèdit).

²² "CAMPEROLS! Us cal defensar la posició de les esquerres". *Abril*, núm.22, de 16 de gener de 1932.

de la Unió de Rabassaires, de la qual en serà Secretari ja com a militant del PSUC, i d'una part de la militància d'ERC:

Per tant: repartir la terra a Andalusia és una barrabassada. El que cal és l'expropiació i l'Estat fer-hi cultivar col·lectivament el que els tècnics creguin el més convenient i no amb procediments antediluvians, sinó emprant les màquines que siguin del cas i com més modernes millor. És l'única manera d'arrencar de la terra tota la seva riquesa en benefici de tots i sense sacrificis heroics.

Aquí al Penedès, pel terreny desigual i pel cultiu de la vinya, no hi ha altre problema capital -la terra ja està bastant distribuïda- que anar suprimint la propietat privada per la col·lectiva.

Però s'ha d'anar en compte de, per abolir cent propietaris, no crear-ne deu mil. Cal inculcar de bon començament que del que es tracta és de l'ús-de-fruit, solament, per aquell que la treballa.

La terra, com la resta de la Naturalesa (sol, aire, aigua, etc.), és una absurditat que sigui d'aquest —o de l'altre. Ha d'ésser nacionalitzada.

Si la terra és de quatre senyors i no de la col·lectivitat ¿per què ens parlen d'una Pàtria i ens venen amb patriotisme? Com deia agudament Diego Ruiz.²³

Durant els primers mesos del govern de la Generalitat de Catalunya i mentre es preparaven les primeres mesures reformistes, els enfrontaments entre pagesos i propietaris augmentaren considerablement a nivell local. Els pagesos donaven per fet o havien pactat acords de millora amb alguns propietaris, però la majoria d'aquests mantenien unes posicions totalment reaccionaries i demanaven contínuament l'ajut del Governador civil Anguera de Sojo i de la Guàrdia Civil i omplien els jutjats de denúncies per robatori contra els pagesos.²⁴

L'ERC moderà la seva posició a partir de mitjans 1932, deixant de banda les idees socialitzants i proposant la revisió dels contractes de conreu, tot respectant que el propietari obtingués una renda mínima equivalent a l'interès del capital que representava el valor de la finca.²⁵ D'acord amb això proposava un conjunt de mesures que millorarien la sort dels pagesos: convertir el contracte de rabassa en emfitèutic, fer arrendament de deu anys i cobrant les millores, que les terres familiars no fossin embargables, l'organització de cooperatives o sindicats perquè els pagesos poguessin comprar i vendre a millor preu o la introducció de noves tècniques. La col·lectivització de la terra restava per aquelles terres ermes que passarien a càrrec de les administracions públiques i serien administrades col·lectivament o cedides als petits propietaris. La via reformista s'havia consolidat a ERC, un cop assolit el poder polític.

Malgrat tot, ERC consolidà el seu poder polític local i català, ja que guanyà el debat amb els anarquistes, i aconseguí que la majoria de pagesos seguissin votant i que ho fessin, majoritàriament, per Esquerra, tant a les eleccions generals de 1933, com a les

---

²³ *Abril*, núm.7, de 3 d'octubre de 1931. Rodolf Llorenç i Jordana és un intel·lectual i polític vilafranquí que s'alineà amb les esquerres catalanes, primer ERC i després el PSUC, autor de *La Ben Nascuda* (Vilafranca del Penedès, Avant, 1937), la rèplica treballadora a *La Ben Plantada* d'Eugeni D'Ors. Vegeu Joan Cuscó, *Rodolf Llorens i Jordana. Catalunya des de l'esquerra*, Catarroja, Afers, 2005.

²⁴ Alguns exemples concrets del Penedès al setmanari *Abril* d'octubre a desembre de 1931.

²⁵ *Abril*, núm.38, de 14 de maig de 1932.

municipals de 1934.²⁶ De fet, els nivells d'abstenció s'anaren reduint i les crides de l'ERC i la USC a la participació electoral dels pagesos tingué èxit:

En nom de cap doctrina honrada pots donar el teu vot a la reacció i al crim que és el que faries abstenint-te de votar les esquerres republicanes i socialistes. Qui et predica l'abstenció és un inconscient o un malvat. No hi ha cap home responsable que s'inhibeixi en aquestes hores de la lluita plantejada entre la democràcia i la reacció.²⁷

La Unió de Rabassaires mantingué un posicionament més transformador que no pas ERC i això provocà més d'una confrontació entre ambdues. El estatuts del Sindicat Agrícola La Falç de Santa Margarida i els Monjos, adherit a la UdR i governat per gent de l'ERC local, per exemple, deia que el seu objectiu era "millorar les condicions morals i econòmiques dels seus components, mitjançant l'acció social dels mateixos", i pretenia aconseguir-lo mitjançant, "l'organització del treball en col·lectivitat, per a totes aquelles tasques que realitzades pels socis o grups dels mateixos conjuntament resultin més avantatjosos i més perfectes; explotació de finques en comú o establiment de serveis d'interès general per als socis". També es proposava l' "adquisició de productes per al treball i distribució dels mateixos entre els socis, amb pagament immediat o bé a crèdit i l'organització de la venda, distribució, transport, condicionament, conservació, transformació industrial dels fruits obtinguts amb el propi treball dels socis per a destinar-los a la venda directament al consumidor i a la exportació [...]. Organització de l'estalvi, del crèdit, de l'assegurança i de tota acció mutualista que millori les condicions de vida dels treballadors agrícoles i les seves relacions socials."²⁸

4. Sociabilitats i oportunitats polítiques

La proclamació de la Segona República espanyola i la constitució de la Generalitat de Catalunya, encara que fos a títol provisional, canvià la correlació de forces y oferí una oportunitat política als camperols per aconseguir les seves reivindicacions. A Catalunya això comportà que la demanda de millors contractes de conreu (millor repartiment de l'excedent agrari) passava a ocupar la centralitat de les demandes/exigències de la pagesia. Tot i que des de cultures polítiques diferents, els nuclis més actius del sindicalisme català –UdR, CNT i UGT– s'afanyaren a activar les seves demandes, comptant amb el beneplàcit del govern republicà i del de la Generalitat de Catalunya. Aviat, però, s'adonaren que els partits de govern, en el cas català ERC, tenia un altre “tempo” que diferia substancialment del de les demandes pageses. Alhora que la CNT, amb poca presència al món agrari fins aquell moment, començà a guanyar-ne amb un discurs més radical i combatiu, incrementant els seus suports entre els jornalers agrícoles. Tot plegat començà a esquerdar la sintonia entre el món pagès organitzat i el

---

²⁶ Mercedes Vilanova: *Atlas electoral de Catalunya durant la Segona República: orientació del vot, participació i abstenció*, La Magrana, Barcelona, 1996; Raimon Soler, “Les eleccions municipals de 1934 a Catalunya”, *Segle XX*, núm.8 (2015), pàgs.47-75 [consultable a <http://revistes.ub.edu/index.php/seglexx/article/view/15134/18412>], https://docs.google.com/file/d/0B8O7_bnZ0wkDMXdpRVFfM3pfMDQ/edit.

²⁷ *Abril*, núm.117 de 8 de novembre de 1933.

²⁸ Estatuts del Sindicat Agrícola "La Falç", 1935. Vegeu Ramon Arnabat, *La gent i el seu temps. Història de Santa Margarida i els Monjos, de la Fil·loxera a la Guerra Civil, 1890-1940*, Santa Margarida i els Monjos, Ajuntament, 1993.

govern de la Generalitat, alhora que comportà una reformulació de les societats agrícoles.

La política reformista agrària del govern de la Generalitat de Catalunya es concretà en la Llei de Contractes de Conreu i en la Llei de Bases de la cooperació per a cooperatives, mutualitats i sindicats agrícoles, de febrer i març de 1934, coneguda com a “Llei de Cooperatives”. Pel que fa a aquesta última, es restaurava el principi rochdalià d’un home un vot; s’instituïa una Comissió Revisora de Comptes; es podien constituir cooperatives seguint la forma popular o mercantil, sent els sindicats agrícoles denominats també cooperatives agrícoles, integrats dins de les mercantils. També es va crear el Consell Superior de la Cooperació, organisme encarregat de l’estudi, proposició i difusió de les disposicions legals referents a la cooperació. Altres aspectes regulats foren el control anual que requeria lliurar a la Conselleria una còpia de la memòria, balanç i comptes de pèrdues i guanys, i les inspeccions cada tres anys.²⁹

La conflictivitat social al camp català es traslladà a la política durant els anys republicans. Tal com hem dit, els pagesos catalans foren decisius en la proclamació de la República el mes de abril de 1931, ja que amb ella, atalaiaven la possibilitat de millorar les seves condicions de vida y rescabalar-se de la repressió i humiliació que havien patit durant la monarquia, especialment, durant la dictadura primoriverista. Per una altra banda, la recent formada Esquerra Republicana de Catalunya (ERC) lligà la seva sort a la dels pagesos, per mitjà de la Unió de Rabassaires, ja que necessitava els seus vots i aquests necessitaven comptar amb el suport dels ajuntaments en les seves reivindicacions i que s’aproveïssin lleis favorables als seus interessos al Parlament català, on aquella tenia una còmoda majoria, amb la USC.

Els pagesos, mitjançant l'ERC i la UdR, van aconseguir accedir als ajuntaments, de fet, tres de cada quatre regidors republicans eren camperols. Això va provocar una enorme revolada entre els sectors acomodats, acostumats a dirigir i/o controlar el poder polític local. A la Catalunya rural, l'enfrontament polític-electoral entre dretes i esquerres, reproduïa l'enfrontament social entre propietaris i camperols. Una divisió que s'havia anat incubant al llarg dels anys vint, s'havia radicalitzat els anys trenta i tenia expressions tan quotidianes, com la doble sociabilitat local, les dues societats culturals i recreatives que hi havia en la majoria de pobles de la comarca.³⁰

5. La Llei de Contractes de Conreu i el conflicte agrari

A partir de l'estiu de 1931 i, d'acord amb diverses lleis aprovades pel Govern provisional republicà, els pagesos catalans van plantejar demandes de revisió contractes i van retenir les parts de fruits que corresponien als propietaris. En el conjunt de

---

²⁹ Enrique Gadea, *Evolución de la legislación cooperativa en España*, Vitoria-Gasteiz: CSCE-EKGK, 1999.

³⁰ Ramon Arnabat, “Entre la pasividad y la movilización. Los campesinos del Penedés en los siglos XIX y XX”, a Santiago Castillo y Roberto Fernández (coords.), *Campesinos, Artesanos, Trabajadores*, Lleida, Milenio, 2001, pàgs.199-212; Ricard Ramon Sumoy: *República, reforma i democràcia. La Riera de gaià (1931-1936)*, Cossetània, Valls, 2013; Pere Audi, *Cooperativistes, anarquistes i capellans al Priorat (1910-1923)*, Tarragona, Diputació de Tarragona, 2010; i Jordi Planas i Francesc Valls-Junyent, *Cacics i Rabassaires. Dinàmica associativa i conflictivitat social: els Hostalets de Pierola (1890-1939)*, Vic, Eumo-CECI, 2011.

Catalunya es van presentar un total de 29.971 demandes.³¹ El Govern de la Generalitat de Catalunya va intentar apaivagar els conflictes, i el 1932 es va signar un acord entre propietaris (IACSI), parcers (UdR) i Govern. Però aquest acord va ser rebutjat pels propietaris del Penedès que van presentar denúncies per estafa contra els camperols. Tot això va agreujar el conflicte i va augmentar la mobilització dels propietaris en defensa de la propietat; i dels pagesos que no volien renunciar als seus drets.

La primavera de 1932 una munió de propietaris marxà a Madrid per fer pressió contra les mesures reformistes del govern de la Generalitat i s'entrevistaren amb Azaña, però tornaren amb la cua entre cames.³² I el mes d'agost d'aquest mateix any, mig miler de pagesos penedesencs marxaren sobre Vilafranca del Penedès en defensa d'uns companys empresonats, espantant comerciants, propietaris i gent d'ordre i de missa, tot rebent la solidaritat dels pagesos de Sant Sadurní d'Anoia. Per espantar els pagesos una munió de Guàrdies d'Assalt ocupà la vila.

Des d'un llarg article editorial d'*Abril*, "La marxa dels metecs sobre Vilafranca", es reflexionava i analitzava en profunditat la qüestió. L'editorial posava el dit a la llaga quan assenyala la política erràtica del govern d'ERC pel que feia a la pagesia:

Què ha estat l'agitació rabassaire? Simplement, que els camperols, davant que el Govern després d'haver mogut la llebre - i no pas els Companys i els Aragays - es mantenia en una actitud passiva i es, desentenia de tot, i per altra part no estar disposats a pagar, amb la República, les rendes abusives de la Monarquia, s'han declarat en vaga. Protesta ben pacífica i ben legal.³³

Alhora que relativitzava la revolta i culpava directament als propietaris del malestar al camp penedesenc:

Molts parlen d'en Companys i l'Aragay com a agitadors del camp català. En canvi pocs parlen dels veritables agitadors o siguin els propietaris. Ells són els vertaders provocadors i els que no voldrien altra cosa que els pagesos es manifestessin violentament perquè la guàrdia civil, en estar a les seves ordres, es pogués fer passar les ganes de pagar. Ells són els que veient-se amb el ministre a la butxaca i la guàrdia civil a la seva banda no volen transigir, no volen cap tracte per a arranjat-ho, i els que han dificultat tota solució.

Encara, els propietaris, fan xerrar per boca dels seus plumífers, que els pagesos en anar contra els propietaris van no sols contra la República sinó contra l'Estatut de Catalunya. Com si tots no sabéssim abastament que ells no són altra cosa que els monàrquics empedreïts, els de la Unió Patriòtica, els del requetè, els anticatalanistes per essència, o radicals nous de trinca, que pel cas és ben bé igual.

La lluita entre pagesos i propietaris era cos a cos i, mentre els propietaris cercaven sempre la protecció de les forces d'ordre públic, els pagesos cercaven la protecció solidària dels seus companys, com, per exemple, feren els pagesos de Sant Miquel d'Olèrdola quan acompanyaren al jutjat a un rabasser demandat, "amenitzant l'espectacle amb una cantada d'absoltes, parodiant el comès del clergue en un acte d'enterrament religiós."³⁴

---

³¹ Generalitat de Catalunya, *El contractes de conreu a Catalunya. Documents pel seu estudi*, Barcelona, Generalitat de Catalunya, 1933; i Amadeu Aragay, *El problema agrari català*, Barcelona, Porcar, 1933.

³² *Abril*, núm.37 de 5 de maig de 1932.

³³ "L'agitació propietària. La marxa dels metecs sobre Vilafranca" *Abril*, núm.50 de 6 d'agost de 1932.

³⁴ Article anònim titulat "Cal que us prepareu propietaris....!", *Abril*, núm.69 de 17 de novembre de 1932.

Finalment, el mes de juny de 1933 el Parlament català va aprovar una primera Llei sobre els contractes de conreu que va provocar una nova allau de demandes de revisió de contractes davant els jutjats de primera instància: 29.500.³⁵ Els propietaris boicotejaren la citada Llei i en tenim una bona mostra en la proclama que l'Associació de Propietaris, domiciliada al Centre Agrícola de Vilafranca, adreçà als seus associats:

Cal estar en peu de guerra, fer els impossibles per tal de que no passi endavant; cal que esteu disposats a prestar nos al primer avís la decidida col·laboració que us demanem per a defensar la propietat que va a ésser definitivament arruïnada.

Esteu a punt, i acudiu al primer avís; la vacil·lació més mínima en aquests moments representa la desaparició de la propietat.

Espereu les nostres ordres i complimenteu-les immediatament.

Us hi va el vostre pa i el dels vostres fills.³⁶

El mes de març de 1934 el Parlament català, amb l'oposició de la Lliga Catalanista, aprovava la Llei de Contractes de Conreu, mitjançant la qual es pretenia regular de forma definitiva l'accés a la propietat de la terra per part dels camperols.³⁷ La Llei de Contractes de Conreu equiparava la rabassa morta a un contracte emfitèutic i a més recollia la possibilitat de que el pagès pogués comprar la terra que treballava (amb 18 o més anys d'antiguitat) i capitalitzant 15 anualitats. A més establia que el període mínim dels contractes havia de ser de 6 anys i que la renda anual a pagar no podia ser superior al 4% del valor de la terra. No era una llei revolucionària, ni satisfesia completament les demandes camperoles, però era profundament reformadora i va tenir un bon acolliment entre la pagesia. En canvi, per als propietaris de l'IACSI i la Lliga es tractava d'una llei revolucionària i s'hi van oposar totalment, aconseguint que el Tribunal de Garanties l'anul·lés per un tema de competències.³⁸

Quatre dies després, el Parlament català va aprovar de nou la Llei de Contractes de Conreu amb el suport d'una manifestació rabassaire. Mentre, els propietaris de l'IACSI i la Lliga seguien oposant-se frontalment a qualsevol reforma, especialment a les comarques vitivinícoles com al Penedès. Algunes coses, però havien canviat respecte a èpoques anteriors, ara el poder polític català estava al costat dels pagesos.³⁹ En un demolidor article publicat a *Plamflet* i reproduït a *Abril*, "La fallida dels propietaris rurals", es crítica durament l'actitud obstruccionista, reaccionària i anticatalana dels propietaris catalans:

Són els que no han entès ni entendran mai, que la llibertat de Catalunya significa la llibertat dels catalans. Com a gossos fells caigueren sobre Macià perquè en alliberar la Pàtria va prometre dignitat i justícia pels homes que en són fills i pels que hi sojornen. Són els que viuen de la sang de l'home que treballa. Han parlat i parlen en nom de la economia agrícola catalana. I ells l'haurien enfonsada si el poble terrassà que la sua i la fa produir no ho hagués evitat.

[...].

---

³⁵ Generalitat de Catalunya: *El contractes....* Algunos ejemplos locales en Núria Jané, *La lluita per la terra al Penedès de la II República*, Vilafranca del Penedès, La Fura, 2007; y R. Arnabat: *La gent...*, pp.259-281.

³⁶ Reproduïda a *Abril*, núm.97 de 8 de juliol de 1933.

³⁷ *Butlletí Oficial de la Generalitat de Catalunya* del 12 d'abril de 1934.

³⁸ Una síntesi de este *via-crucis* judicial a Albert Balcells, *El problema...*, pàgs.185-283.

³⁹ "Comentaris a l'actual situació del Penedès", *Abril*, núm.161 de 29 d'octubre de 1934.

L'economia agrícola catalana esdevindrà ara més esplendorosa que mai, com l'alliberació dels remences comportà un enriquiment de la nostra pàtria, que d'estèril i magre, que segons lletra de la Diputació de Barcelona, era el 1462, es transformà en la rica i plena de la cançó d' «Els Segadors». Sempre el canvi en el règim de propietat que determina una revolució fa prosperar els pobles en incrementar i repartir les fonts de riquesa. En mans dels pagesos que la treballen, que la suen, que l'estimen com una creació seva, és quan ara valorarà la producció. Ineptes, ignorants: gasius, han d'ésser foragitats tots els que han malmenat la terra.⁴⁰

6. Esclata la revolta pagesa

Tot això va augmentar la tensió i el conflicte social que van acabar esclatant el 6 d'octubre de 1934, la revolta que va sacsejar àmpliament el món rural català.⁴¹ La proclamació de l'Estat Català per Lluís Companys, president de la Generalitat de Catalunya, va ser l'espurna que va engegar l'acció col·lectiva popular contra el greuge de la desigualtat social i econòmica, al mateix temps que la dotava de sentit i perspectiva nacional.⁴² La revolta al camp català va ser un capítol més del llarg conflicte social agrari present des del segle XIX, aguditzat durant la tramitació de la citada Llei i els seus antecedents (1931-1934) i que, com va assenyalar Francesc Duran, “ha estat esmorteït en tots aquells períodes de repressió en els quals és fa impossible de parlar, però ha reviscut sempre que un règim de llibertat ha imperat.”⁴³ De fet, serà la gestió de la Lliga i de l'IACSI la que unirà la revolta nacional amb la revolta social.⁴⁴

Al camp català van ser els camperols els qui van protagonitzar les mobilitzacions i la revolta del 6 d'octubre. Uns camperols dotats d'organitzacions específiques, de cultura política i de tradició de mobilització que van aprofitar l'oportunitat política dels fets d'octubre del 1934 per reivindicar els seus objectius i convertir-se en protagonistes. Tant els protagonistes, com els antagonistes, entenien que es tractava de l'inici d'una revolució per afermar els drets de les classes camperoles i atacar als tres pilars del poder burgès: els propietaris, els polítics dretans i l'Església. Aquests eren els que s'havien oposat a la realització del seu somni: “la terra per qui la treballa”, just quan semblava que podia començar a fer-se realitat mitjançant la Llei de Contractes de Conreu. Fracassat el moviment d'octubre del 1934 el sindicat de la UdR confeccionà uns nous estatuts per tal que els sindicats agrícoles afins poguessin intrigar-s'hi mitjançant les seccions econòmiques que prendrien el nom de Sindicat Agrícola Unió de Rabassaires.

La repressió posterior va ser molt dura. En el conjunt de Catalunya van ser detingudes entre 7.000 i 8.000 persones, de les quals 5.200 van ser enviades a presó. Es van instruir 1.085 causes per l'Auditoria de Guerra que van afectar a 2.300 persones, la

⁴⁰ *Abril*, núm.163, de 22 de setembre de 1934.

⁴¹ Manuel López, *Els fets del 6 d'octubre de 1934*, Barcelona, Base, 2013 y Arnau González, Manel López y Enric Ucelay da Cal (ed.), *La desfeta de la revolució catalanista de 1934*, Barcelona, Base, 2014..

⁴² Opinió coincident a Andreu Mayayo, *La Conca de Barberà 1890-1939: de la crisi agrària a la guerra civil*, Montblanc, Centre d'Estudis de la Conca de Barberà, 1986., pàgs.391-393; Montserrat Duch, *República, reforma i crisi. El Camp de Tarragona (1931-1936)*, Tarragona, El Mèdol, 1984, pàg.100-109; i Manuel López, *Els fets...*, pàgs.393-405.

⁴³ *El Temps*, núm.23, de 16 de juny de 1934. Vegeu, també, Manuel López, *Els fets...*, pàgs.273-304; i Ramon Arnabat, “El 6 d'octubre a l'Alt Penedès: un episodi més de la lluita social al camp”, *L'Avenç*, núm.187 (1994), pàg.40-43.

⁴⁴ Manuel López, *Els fets...*, pàgs.229-317.

majoria d'elles camperols.⁴⁵ La immensa majoria dels represaliats eren camperols, afiliats, majoritàriament, a la UdR i a l'ERC i, en menor mesura, a la CNT, a la UGT, al BOC i a la USC.⁴⁶ Els locals dels partits d'esquerres i dels sindicats van ser clausurats, però també van patir la repressió centres culturals i recreatius i cors i corals que s'havien mostrat favorables als rabassaires. Un total de 496 de 948 ajuntaments (un 52%) van ser dissolts i uns 3.000 regidors i alcaldes triats deposats i substituïts per comissions gestores nomenades pels militars, de fet, un 40% dels empresonats eren regidors i alcaldes.⁴⁷

El fracàs de la revolta d'octubre del 34 va tornar a imposar un període de repressió sobre la pagesia. Els propietaris van aprofitar l'ocasió per venjar-se dels camperols que havien reclamat millores i, moltes vegades sense passar pel jutjat i amb l'auxili de la Guàrdia Civil, exigien violentament pagaments pendents o aplicaven desnonaments. El resultat final va ser que els camperols que es van destacar en el moviment del 6 d'octubre van ser expulsats de les seves terres, van rebre quantioses multes, o els van augmentar les rendes a pagar a l'amo. En total es van produir incidències d'aquest tipus en 237 municipis (un 255 del total) i es van executar 1.400 sentències de desnonament.⁴⁸

Tot això va generar un ressentiment en la pagesia que veia com els seus somnis s'enfonsaven amb la repressió. Tal i com escrivia un any després un pagès a les pàgines del setmanari *Abril*:

Anul·lada aquesta Llei [de Contractes de Conreu] aquell caciquisme que sempre més semblava desterrat, retornà al camp català.

Com en els temps pitjors, l'obrer del camp sent d'una manera viva tot el tracte d'una desconsideració i vilesa. Ja no cal parlar del dret de millora, això ja no compta. Hi ha un imperatiu, si: els desnonaments i els embargaments sense contemplacions de cap mena.

Un dia es parlava de demagògia a tota veu, i com a fet paradoxal d'això que passa avui en diuen *pacificació dels esperits*".⁴⁹

La lluita dels camperols, però, va continuar. Ho havia anunciat el dirigent rabassaire Pau Baqués: "els nostres plors seran els d'ells. Els pagesos no podran oblidar les injustícies de que han estat víctimes i això els servirà d'esperó".⁵⁰ Malgrat els desnonaments, empresonaments, maltractaments i embargaments, els propietaris no aconseguiren una submissió passiva dels pagesos com en d'altres ocasions, i els pagesos feren front a aquesta ofensiva aconseguint d'aturar alguns desnonaments i embargaments, sota l'aixopluc de la Unió de Rabassaires que comptava amb 40.000 afiliats i 25.000 subscriptors de *La Terra*..

Els fets d'octubre de 1934 i la repressió posterior, van engrandir l'escletxa que separava propietaris i camperols i seran recordats pels uns i els altres amb rancor. Les

---

⁴⁵ Albert Balcells, *El problema...*, pàgs.285-351.

⁴⁶ Manuel López, *Els fets...*, Annex 2.

⁴⁷ Manuel López, *Els fets...*, Annex 1.

⁴⁸ Unió de Rabassaires, *Els desnonaments rústics a Catalunya*, Barcelona, 1935.

⁴⁹ Josep Soler Fiol, "L'obrer del camp. Demagògia i pacificació dels esperits", *Fructidor*, núm.1.444 de 6 de juliol de 1935.

⁵⁰ *La Terra*, núm.517, de 31 de desembre de 1935. Sobre Pau Baqués vegeu Josep Mata, *Pau Baqués, republicà i rabassaire*, Subirats, Ajuntament de Subirats, 2010.

víctimes del 6 d'octubre, es van convertir en botxins al cap d'uns dies; de nou en víctimes l'estiu de 1936 i, finalment, en botxins el 1939.⁵¹

7. De la reforma a la revolució

Amb la tornada de les esquerres a la Generalitat de Catalunya, es tornà a posar en marxa la Llei de Contractes de Conreu i "tots els rabassaires, parcers, ..., desnonats de les terres que conreaven després del 6 d'octubre de 1934, tornaran a les seves terres amb les mateixes condicions que tenien." Per garantir-ho i solucionar els conflictes que poguessin sorgir es van crear les Junes Arbitrals de Partit.⁵²

El problema rabassaire havia estat i continuava estant al primer pla de la vida política. I l'ERC de la comarca feia seves les queixes del pagesos vers la lentitud dels processos judicials, manifestant que hi havia molta paperassa però encara restaven per reposar molts pagesos desnonats el 1934 i el 1935, perquè molts jutges no complien les lleis i els parcers continuaven discriminats davant els propietaris per part de la Guàrdia Civil i de la justícia.

En qualsevol cas, la Llei de Contractes de Conreu havia quedat força desfasada davant la situació política del moment i alguns pagesos, com per exemple els del Penedès n'exigiren un canvi.⁵³ Fins i tot des de les pròpies files republicanes més radicals es criticà l'actitud contemporitzadora del restaurat Govern de la Generalitat de Catalunya:

Dintre quatre dies tornarem a trobar-nos amb el conflicte anual entre pagesos i propietaris. El mal és crònic i cada vegada s'enverinarà més perquè el Govern de la Generalitat i el Parlament de Catalunya que-l'han de guarir no s'han encara decidit a abordar el problema cara a cara. Han confeccionat una llei que és un cent-peus -a pesar de contenir, no obstant, alguns punts bons aprofitables-, un reglament inútil i un formidable embolic d'ordres i decrets com si amb gran quantitat de legislació es volgués tapar la trista realitat que mentrestant s'ha creat. ja ningú sap on és -els advocats que són els que podrien saber-ho, saben això sí quan pugen les seves factures i res més- i molts comencen a creure que tot això només s'arreglarà quan s'esborri el que s'ha fet fins ara i es comencin comptes nous.

Els que estem en contacte amb el camp, no ens enganya ni ens sedueix el gran munt de paper escrit al Butlletí de la Generalitat amb el pretext de donar solució al conflicte rabassaire. Tots convenim que és paper brut inútil. No ha servit ni servirà per a res. De qui ha estat la culpa que el present estat' anàrquic vagi durant tant de temps? Ens sap molt de greu haver de dir la veritat: els propietaris defensen els interessos que es troben a les seves mans i els pagesos reclamen més participació en el fruit del seu treball; únicament dels organismes de govern, els quals es troben per damunt d'uns i altres, pot venir la solució justa i d'aquests és la culpa si no s'ha trobat.⁵⁴

---

⁵¹ Manuel López, *Els fets ...*, pàgs.357-418; Ricard Vinyes, *La Catalunya Internacional. El frontpoulisme en l'exemple català*, Barcelona, Curial, 1983, pp.50-54; Sebastià Campos, *El 6 d'octubre a les comarques*, Tortosa, 1935 y Vicenç Bernades, *Estampes de l'Uruguai*, Barcelona, 1935; Ramon Arnabat, Jesús Castillo y Daniel Sancho, *La repressió del primer franquisme a l'Alt Penedès (1939-1948)*. Cossetània-IEP, Valls, 2009.

⁵² Arxiu Nacional de Catalunya. Generalitat Republicana. Lligall 259, exp.73; i *Butlletí Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm.75 de 15 de març de 1936 i *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm.157 de 5 de juny de 1936.

⁵³ *La Terra*, núms.524 de 15 d'abril de 1936 i 527 de 1 de juny de 1936.

⁵⁴ "El conflicte del Camp i el Govern", *Fructidor*, núm.1.490 de 9 de maig de 1936.

Per això és deia que, en cas de trobar-se amb la disjuntiva de donar suport al govern o als pagesos: “davant les queixes dels pagesos que trobem de raó, cansats de trobar-nos tant sovint amb el mateix embolic, hem de dir d'una vegada ben clar: *Les esquerres d'aquest Penedès en el conflicte del camp farem causa comú amb els conreadors del camp.*”

En la mateixa línia es manifestaven els editors del *Fructidor* en un article editorial amb el títol “El problema del camp”.⁵⁵ En primer lloc situava el problema agrari com el principal a resoldre pels republicans penedesencs:

La nostra posició d'homes d'esquerra, per raó de la comarca on vivim, ha de tenir i té característiques especials que divergeixen fins a cert punt de les que té el pensament d'esquerra d'altres contrades de Catalunya. A nosaltres, homes d'esquerra i penedesencs, ens interessen vivament els problemes de 'la comarca i hem de viure políticament per ells i actuar resoltament per a solucionar-los,

A continuació es criticava la lentitud del govern de la Generalitat, després de la victòria del Front d'Esquerres el 16 de febrer, en reposar els pagesos en els seus drets davant les injustícies patides durant el bienni reaccionari:

Després del 16 de febrer la reparació dels atropellos comesos contra els pagesos havia d'ésser enèrgica, decidida, seca. No s'havien de fer les coses amb comptagotes, com s'ha fet. Un decret sol i de ràpida aplicació. Un decret que reposés els llançats, que' manés el retorn de les parts exigides als pagesos i que fes possible el pagament dels danys i perjudicis de tota mena causats als treballadors de la terra. Per als conflictes que després s'haguessin presentat, ja hi hauria hagut les Junes Arbitrals, que tampoc s'ha anat depressa a constituir. Que els propietaris haguessin reclamat prop d'elles, car els pagesos ja n'estan tips de presentar demandes que després es converteixen en no-res.

Però, més enllà la crítica a la conjuntura, també es criticava la pròpia Llei de Contractes de Conreu perquè, segons, els autors de l'article editorial, era massa complexa i no resolva totes les demandes dels pagesos:

Ultra aquesta actitud de la pagesia davant la solució dels problemes transitoris, nascuts després del 6 d'octubre de resultes de la coacció dels propietaris i autoritats en descarada complicitat, encara n'apunten d'altres de problemes: els que es deriven de la insatisfacció que produelx.la pròpia Llei de Contractes de Conreu a mesura que es va coneixent i comprenent, que ja és difícil si es tenen en compte els seus 200 articles i escaig. La frondositat d'aquesta Llei ja la converteix en instrument legal de complicada aplicació. [...]. A més el; camperol no està pas satisfet davant de la perspectiva d'haver de retenir altra vegada el 50 o el 25 per cent, segons els casos, 'de les parts de fruit, corresponents als 'propietaris, a les resultes dels falls de les demandes de revisió, falls que no arribaran mai. Retenir unes parts i que després els hi facin tornar en 24-hores, com passà el 6 d'octubre i com podria tornar a passar no els fa cap gràcia. Com tampoc no els en fa que 'si algun dia els falls de les demandes de revisió es pronuncien i els són contraris, hagin de tornar allò què ara retinguin.

El problema del camp exigeix solucions ràpides, precises i definitives, Solucions que 'representin un avenç en l'assoliment de les reivindicacions dels treballadors de la terra. Aquestes solucions són les que, com a penedesencs i com a homes d'esquerra, desitgem i demanem.

Una part de la pagesia anava passant de la confiança en les reformes i en els partits republicans, especialment l'ERC, a la desconfiança vers la via reformista i una

---

⁵⁵ *Fructidor*, núm. 1.490 de 9 de maig de 1936.

certa simpatia per les vies revolucionàries. Vies revolucionàries que quallaren, encara que minoritàriament, dins de la mateixa Unió de Rabassaires, però que estaven plenament lligades al moviment anarcosindicalista que es farà fort al món rural durant la Guerra Civil. Però hi havia un altre sector de la pagesia que es trobava còmode en les organitzacions interclassistes que havien creat els propietaris (IACSI) i l'Església catòlica. Així, segons càlculs de la CNT, el 19 de juliol de 1936, el control de la situació cooperativista a Catalunya era aquest: la Lliga Catalana-Instituto Agrícola Català de Sant Isidre dominaven el 40% dels Sindicats Agrícoles; l'ERC i la Udr un altre 40%; la CNT el 15%; la UGT el 3%, i els Sindicats Agrícoles Catòlics el 2%.⁵⁶

L'èxit entre els pagesos de les dues línies reformistes: la reformista-conservadora de l'IACSI i els catòlics i la reformista-radical dels republicans, es deu en bona part a les característiques del camp català que atorgaven força als pagesos i feien possible les vies reformistes: equilibri entre oferta i demanda de treball, un sistema de contractació que garantia una certa estabilitat, una economia dual (agrària i industrial) i famílies mixtes en algunes comarques, que reforçaven la capacitat de resistència i d'organització de la pagesia, i un augment de l'alfabetització, la qual cosa permetia l'accés a la cultura escrita i a les noves idees, alhora que afavoria la permeabilització de les diverses cultures polítiques entre la pagesia.⁵⁷

A favor de les vies reformistes hi va jugar també, el procés d'organització dels camperols que configurarà una xarxa associativa popular i autònoma de caràcter mutual, cooperatiu, cultural i recreatiu, sindical i polític, que acabà generant nous espais de sociabilitat, en el marc dels quals es forjà una identitat col·lectiva que, al seu torn, contribuï a conformar una cultura política, al trencament dels llaços interclassistes (verticals) i el finançament dels llaços classistes (horitzontals); i a l'accés dels republicans i dels camperols (petits propietaris, parcers i rabassaires) al poder polític local. La qual cosa els permetrà disposar de més i millors "recursos de mobilització". Però, d'altres factor jugaren en contra: la profunda desigualtat de la societat agrària catalana, les reivindicacions pageses no ateses, mal ateses o parcialment ateses pel govern de la Generalitat, l'actitud prepotent i fatxenda dels propietaris. Tot plegat va acabar generant multitud de greuges, que van reforçar el sentiment d'insatisfacció, de "privació relativa" per part dels pagesos, la qual cosa va afavorir la seva radicalització passant de les vies reformistes a les revolucionàries.

---

⁵⁶ *Acció Sindical* de Valls, núm.63 de 16 desembre 1937.

⁵⁷ Ramon Arnabat i Antoni Gavalda, "Sociabilidad y asociacionismo...", pàgs.181-189; Antoni Gavalda, *Fam de pa i de terra. La col·lectivització agrària a Catalunya*, Tarragona, URV, 2016, pp.19-31; i Ramon Arnabat, "Sociabilitat i mobilització pagesa i obrera al Penedès el primer terç del segle XX", Enric Vicedo (ed.), *Pagesia, Indústria i món rural*, Lleida, Universitat de Lleida, 2016 [en premsa].